

Kungliga bibliotekets remissvar på betänkandet **Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)** av 2023 års parlamentariska public service-kommitté

Sammanfattning

- Kungliga biblioteket (KB) instämmer i kommitténs bedömning att public service-företagens arkiv utgör en del av det svenska kulturarvet och att det är av stor vikt att de bevaras och att en långsiktigt god förvaltning säkerställs.
- KB anser att public service-företagens arkivansvar behöver förtydligas i förhållande till andra statligt finansierade aktörer med uppdrag inom området ljud och rörlig bild.
- KB tillstyrker förslaget att villkoret om att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner ska gälla även nästa tillståndsperiod.
- KB avstyrker förslaget att det ska ställas upp ett krav på att public service-företagens egna plattformar ska vara prioriterade vid distribution på internet.
- I betänkandet föreslås att regelverket avseende programbolagens publicering ska vara teknikneutral. KB vill understryka vikten av att även pliktlagstiftningen¹ blir teknikneutral enligt de förslag som lagts fram av pliktmaterialutredningen².

KB:s remissvar utgår från myndighetens instruktion att bidra till den svenska forskningens kvalitet och att stödja en demokratisk samhällsutveckling. KB:s yttrande följer betänkandets disposition men begränsas till de avsnitt som berör KB. Ytrandet avslutas med avsnittet Övriga frågor.

Ställningstagande

8.4.4 Svenska språket och en svensk kontext (Arkiven – en del av det svenska kulturarvet)

KB instämmer i kommitténs bedömning att public service-företagens arkiv utgör en del av det svenska kulturarvet och att det är av stor vikt att de bevaras. Det gäller såväl SVT:s som SR:s historiska arkiv. Det har dock inte ingått i kommitténs uppdrag att överväga om det bör ställas upp särskilda villkor när det gäller public service-företagens ansvar för att bevara sina arkiv. Kommittén menar dock att det kan finnas anledning att överväga om det finns andra aktörer med rätt inriktning och kompetens som kan ta över ansvaret för bevarandet av visst material för att säkerställa en långsiktigt god förvaring. Kommittén noterar i det

¹ Lag (1993:1392) om pliktexemplar av dokument samt Lag (2012:492) om pliktexemplar av elektroniskt material

² Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial SOU 2021:32

sammanhanget att den pågående filmutredningen (Ku 2024:01) har i uppdrag att analysera förutsättningarna för att främja ett levande filmarv som bevaras, används och utvecklas (dir. 2024:10).

KB vill i detta sammanhang understryka att public service-företagens arkiv, utöver SVT:s filmarkiv, utgörs av stora mängder ljud- och videoinspelningar. Filmutredningen har inte i uppdrag att behandla frågan om hur radio- och tv-arkiven ska säkras för kommande generationer. KB anser därför att public service-företagens arkivansvar snarast behöver förtydligas i förhållande till andra statligt finansierade aktörer med uppdrag att arkivera upptagningar av ljud- och video, med målet att säkra arkivens innehåll.

KB tar idag emot public service-material utifrån pliktexemplarslagstiftningen. Pliktleveranser av radio och tv-sändningarna har skett sedan 1979. Pliktleveranserna omfattar public service-företagens totala utbud av radio- och tv-sändningar liksom unikt webbmaterial. Syftet med pliktleveranserna är att stödja forskning och studier. Den tekniska kvaliteten i public service-material som inkommer till KB är låg och otillräcklig för återanvändning i publicistiska sammanhang.

Public service-företagen å andra sidan arkiverar radio- och tv-material i en hög teknisk kvalitet. Syftet är att arkivmaterialet ska kunna återutsändas via marknätet, förmedlas genom streamingtjänster som SVT Play samt utgöra grund för nya produktioner. Till skillnad från KB arkiverar dock public service-företagen inte allt de publicerar utan företrädesvis material de äger rättigheterna till eller som annars är avsett att återpublicera.

Sammanfattningsvis så överlappar KB:s och public service-företagens arkiv endast delvis varandra gällande innehåll. Arkiveringen sker med skilda syften och i skilda tekniska kvaliteteter.

Att public service-företagen till skillnad från KB saknar ett tydligt bevarandansvar för arkiven är särskilt problematiskt när det gäller det historiska materialet. I det följande ges ett aktuellt exempel på ett värdefullt public service-material, bekostat med allmänna medel, som av bevarandeskäl snarast behöver digitiseras, och där otydligheter gällande ansvarsfrågan kan få till följd att inspelningarna går förlorade.

Materialet består av inspelningar av svenska tv-program på en hög teknisk kvalitet som arkiverats på videoband under perioden 1984-1999. Inspelelingarna och arkiveringen gjordes i samverkan mellan SVT och Statens ljud- och bildarkiv (SLBA), som var den myndighet som då ansvarade för insamling av pliktexemplar av radio- och tv-sändningar. Bakgrunden till samarbetet mellan SVT och SLBA var att både SVT som SLBA såg ett värde i att svenska inspelningar i god teknisk kvalitet fanns att tillgå för framtiden, såväl för programbolagens verksamhet som för forskningen och det övriga samhället. Pliktexemplarens låga tekniska kvalitet var otillräcklig för att till exempel använda för återutsändningar eller för att ingå i produktion av nya program. Samverkan mellan SVT och SLBA var utformad så att SVT ansvarade för att framställa inspelningar av hög teknisk

kvalitet på videoband medan SLBA ansvarade för att vid sidan av arkiveringen av pliktexemplaren också arkivera dessa videoband för framtiden.

År 2009 fördes verksamheten vid SLBA över till KB, som då övertog SLBA:s arkiv där ovan nämnda videoband ingick. Idag har videobanden åldrats till den grad att de behöver digitiseras för att innehållet ska säkras för framtiden. En digitisering av videobanden är dock mycket resurskrävande såväl personellt som tekniskt.

KB ser inte att digitiseringen av banden som framställdes i samverkan mellan SVT och SLBA faller inom ramen för myndighetens uppdrag. Till saken hör att KB sedan tidigare digitiserat pliktexemplaren av radio och tv och därmed säkrat att forskningen har tillgång till innehållet, om än i en låg teknisk kvalitet.

KB ser samtidigt att samhället behöver ta ett gemensamt ansvar för att de högkvalitativa videoinspelningarna digitiseras för framtiden.

Ovanstående exempel illustrerar KB anser att public service-företagens arkivansvar snarast behöver förtydligas i förhållande till andra statligt finansierade aktörer med uppdrag att arkivera upptagningar av ljud och video, med målet att säkra arkivens innehåll för framtiden.

8.4.5 Folkbildningsuppdraget

***Bedömning:** Folkbildning är en central del av innehållsuppdraget. Medie- och informationskunnighet, MIK, är en naturlig och viktig del av folkbildningsuppdraget.*

***Förslag:** Villkoret om att programutbudet som helhet ska präglas av folkbildningsambitioner ska gälla även nästa tillståndperiod.*

KB tillstyrker förslaget.

KB är biblioteksmyndighet med uppdraget om att främja samverkan och ha nationell överblick över biblioteksväsendet (Ku2023/01126 Ku2023/01200 Ku2023/01296 (delvis) m.fl.). I och med det vill vi framhålla utredningens bedömning och förslag om att bibehålla UR:s folkbildningsuppdrag (s. 223), med medie- och informationskunnighet (MIK) i fokus. Sveriges bibliotek delar samma uppdrag och UR:s programutbud används av biblioteken i verksamheten, särskilt i arbetet med de prioriterade grupperna: personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska samt barn och unga.

16.5 Finns det behov av en tydligare reglering av hur public service-företagen ska tillhandahålla sitt innehåll på internet?

***Förslag (16.5.3):** Det ska ställas upp ett krav på att public service-företagens egna plattformar ska vara prioriterade vid distribution på internet.*

Det ska också ställas krav på att all distribution på internet-plattformar som inte är public service-företagens egna ska föregås av en bedömning av tänkbara konsekvenser och risker. I

bedömningen ska särskilt beaktas hur närvaron påverkar kommersiella aktörer på den svenska mediemarknaden.

KB avstyrker förslaget.

Med anledning av det folkbildningsuppdrag som förenar biblioteken och public service vill KB framhålla vikten av tillgång till kvalitativa nyheter i en bredd av kanaler.

Vi delar kommitténs bild av att yngre i hög utsträckning tar del av nyheter via sociala medier (s. 115). KB vill därför framföra en farhåga om att förslaget om återhållsam användningen av internetplattformar som inte är företagens egna (s. 362) begränsar möjligheterna att arbeta med folkbildning gentemot målgruppen barn och unga.

Teknikutveckling och medievanor är under snabb förändring och förslaget kan också begränsa public service möjligheter att fullfölja och utveckla sina uppdrag över tid.

Övriga frågor

I betänkandet föreslås att regelverket avseende programbolagens publicering ska vara teknikneutralt (t.ex. s. 150: 5.3.5, s.173: 5.4.2).

Kommittén konstaterar att skiljelinjerna mellan olika medier allt mer har suddats ut och att globaliseringen av mediemarknaden, med bland annat streamingtjänster och sociala medier, på ett genomgripande sätt förändrat människors mediekonsumtion (s. 95).

Mot bakgrund av just denna utveckling tillsatte regeringen år 2019 en särskild utredare med uppgift att ta fram en ny medie-, teknik- och formatoberoende och därmed långsiktigt hållbar plikttagstiftning. De förslag som pliktmaterialutredningen (SOU 2021:32) lagt fram, och som KB i allt väsentligt stöder, bereds för närvarande i regeringskansliet. KB vill understryka vikten av att regeringen tar ställning till förslagen med syfte att säkra en ändamålsenlig och teknikneutral insamling av pliktexemplar som följer dagens föränderliga publicerings- och konsumtionsmönster.

Karin Grönvall har beslutat detta yttrande. Göran Konstenius har varit föredragande.

Beslutet har signerats elektroniskt.

Karin Grönvall

Riksbibliotekarie

Göran Konstenius

Verksamhetsstrateg, Avdelningen för insamling och metadata